

УЧРЕЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ
«ГРОДНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ ЯНКИ КУПАЛЫ»

Научное электронное издание

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ
СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ
В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ
В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ
ВЫЗОВОВ

Сборник научных статей

Гродно
ГрГУ им. Я. Купалы
2015

УДК 355.24(063)

ББК 68

С56

Рекомендовано Советом военного факультета ГрГУ им. Я. Купалы

Редакционная коллегия:

- В. М. Кривчиков*, кандидат исторических наук, доцент (гл. ред.) (Гродно, Беларусь);
А. В. Аранович, доктор исторических наук, профессор (Санкт-Петербург, Россия);
И. И. Барина, доктор педагогических наук, профессор (Москва, Россия);
В. А. Барков, доктор педагогических наук, профессор (Гродно, Беларусь);
С. Д. Бойченко, доктор педагогических наук, профессор (Щецин, Польша);
К. И. Курпаяниди, кандидат экономических наук, доцент (Фергана, Узбекистан);
С. А. Пивоварчик, доктор исторических наук, доцент (Гродно, Беларусь);
С. В. Постников, кандидат педагогических наук, доцент (Вольск, Россия);
Н. П. Сахацкий, доктор экономических наук, профессор (Одесса, Украина);
В. Е. Уткин, доктор педагогических наук, профессор (Казань, Россия);
Э. С. Ярмусик, доктор исторических наук, доцент (Гродно, Беларусь)

Рецензенты:

- Нечухрин А. Н.*, доктор исторических наук, профессор;
Сергейко С. А., кандидат педагогических наук, доцент

Совершенствование системы подготовки кадров в высшем учебном заведении в контексте современных вызовов [Электронный ресурс] : сб. науч. ст. / ГрГУ им. Я. Купалы ; редкол.: В. М. Кривчиков (гл. ред.) [и др.] . – Электронные данные, объёмом 6 МБ. – Гродно : ГрГУ, 2015. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Тираж 100 экз. – ISBN 978-985-515-902-6.

В сборник вошли научные статьи участников VII международной научной конференции «Совершенствование системы подготовки кадров в высшем учебном заведении в контексте современных вызовов», проходившей 15–17 октября 2015 года на базе военного факультета Гродненского государственного университета имени Янки Купалы. Рассматриваются методы совершенствования учебно-материальной базы факультетов высших учебных заведений; проблемы подготовки курсантов и студентов, вопросы патриотического воспитания, идеологической и воспитательной работы. Изложены основные подходы в организации учебного процесса в различных вузах. Адресуется студентам, курсантам, преподавателям высших учебных заведений.

Учреждение образования

«Гродненский государственный университет имени Янки Купалы».

Свидетельство о государственной регистрации

издателя, изготовителя <...> № 1/261 от 02.04.2014.

Ул. Ожешко, д. 22, 230023, Гродно, Республика Беларусь; www.grsu.by

ISBN 978-985-515-902-6

© Учреждение образования
«Гродненский государственный университет
имени Янки Купалы», 2015

REVISITING THE NATURE OF THE CLOTHING SUPPLY OF THE RUSSIAN ARMY OFFICERS DURING THE GREAT WAR (1914–1918)

The research covers the quartermaster supply services of the Russian army officers during the First World War. Basing on the orders of the Military Department and circular notes of the Chief Quartermaster Agency, as well as photographs and real objects of the time, matching of the officers' uniforms and equipment with the approved samples has been analyzed.

Аранович Алексей Владимирович, профессор Санкт-Петербургского государственного университета технологии и дизайна, доктор исторических наук, профессор, Санкт-Петербург, Россия; e-mail: aaranovitch@ya.ru.

УДК 94 (477) «1560»

О. О. ДЯЧОК

ХРОНИСТ А. ГВАНЬІНІ ПРО ЗАПОРОЖЦІВ У ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОМУ ВІЙСЬКУ НА ТЕРИТОРІЇ БІЛУРУСІ У 1560-х РОКАХ

Рассмотрены сообщения хрониста Алессандро Гваньини об участии запорожских казаков в составе польско-литовских войск на территории Беларуси во время Ливонской войны в сопоставлении с другими источниками.

У першому виданні «Опису Європейської Сарматії» італійського найманця на службі у польській армії Алессандро Гваньїні (Александра Гвагніна), що побачив світ у Кракові 1578 р., є лише коротка згадка про запорозьке козацтво. У наступному виданні (Шпейер, 1581) вміщено невеликий фрагмент Про Бірулю, з яким А. Гваньїні разом воював проти військ Московської держави наприкінці 60-х років XVI ст. [1, fol. 44-v].

В останньому прижиттєвому виданні, перекладеному польською мовою, значно розширеному й розділеному на десять книг, видрукованому в Кракові 1611 р. під назвою «Хроніка Європейської Сарматії», запорожцям було присвячено уже десятки сторінок, зокрема, пактично повністю третю частину третьої книги [2, ks. III, s. 31–40].

У повідомленні про 1566–1569 рр. фігурують т. зв. литовські козаки на чолі з Бірулею, «низовим козаком», який перебував на службі у Романа Сангушковича. В одному випадку їх чисельність вказана в 150 чоловік. Перша згадка відноситься до 1566 р., коли вони “ходили до Москви, звідки повернулися з немалою здобиччю”. 1568 р. козаки відігравали головну роль в бойових діях під Полоцьком. Серед них А. Гваньїні назвав Бірулю, Мінка та Іскорку. Хроніст був особисто знайомий з Бірулею. Він писав, що 18 січня 1569 р., після сутички з московським загоном, в якій десять козаків завдали поразки сотні супротивника. Біруля з козаками, “здобичі немало взявши, до Вітебська з полоненими прибув і там, з нами проживаючи, часто ті вилазки проти московських людей вчиняв” [2, ks. I, s. 138–141].

Це були козаки, найняті одним з магнатів Великого князівства Литовського. Подібний загін, який перебував на службі у князя Костянтина Костянтиновича Острозького, згадується під 1579 р. у зв'язку з військовими діями проти Московської держави [2, ks. I, s. 210].

Про самого ж козацького «вождя» (вислів А. Гваньїні) відомо й з інших історичних джерел (у літературі його ще називають Біруля Младський). Підскарбінські книги за 1580 р. засвідчують, що в його підпорядкуванні було 500 піших козаків. Їм було виплачено 252 злотих. До речі, тут вказано ім'я Бірулі – Гаврило). Було в тих місцях ще кілька козацьких загонів, як піших, так і кінних, яких для війни проти Московії найняв сам гетьман Ходкевич. Реєстрові козаки під проводом Михайла Вишнівцевського та інших українських магнатів пустошили в 1579–1581 рр. Сіверщину, яка на той час належала Московській державі. Зберегла інформація про Бірулю і в джерелах, продюкованих по інший бік кордону. В Алессандро-Невському літописі читаємо під 1564 р.: «Того же місяця июня въ 12 день писал ко царю и великому князю из Смоленска боярин и воевода Петръ Васильевичъ Морозов с товарищи, что приходили Литовские люди на Смоленские места в Шюческую волость, Бирюлка да Суходольской, а с ними из Витебска и из Сурожики конных и пеших 1500 человекъ. И тех Литовских людей головы Рахман Ефимьевъ с товарищи июня в 8 (? – О. Д.) день побили и полон весь отполонили, и взяли на том деле князя Сергея Лукомского да 62 человека языков Литовских». Можливо, що названий тут Суходольський, це один із двох, які вказані в Попису війська литовського 1567 р.: Миколай, слуга підканцлера Великого князівства Литовського, маршалка дворного Остафія Воловича, або Ян, слуга Богдана Клопотя, котрий володів маєтками Мерським і Юдинським. Згадували Бірулю в своїх творах і відомі історики. М. М. Карамзін у 210-й примітці до IX тому «Истории государства Российского» помістив фрагмент з Алессандро-Невського літопису, в якому йдеться про цього козацького ватажка. Д. І. Яворницький називав його «славним воїном і чудовим вершником», посилаючись на «Собрание Историческое» С. В. Лукомського, яке є компіляцією переважно з «Хроніки Європейської Сарматії» А. Гваньїні. М. С. Грушевський називав Бірлю серед ватажків козацьких загонів, котрі брали участь у військових діях

проти Московської держави в 1579–1581 рр. Серед своїх джерел, поряд з дев'ятим томом видання «Źródła dziejowe», в якому А. Павінський опублікував підскарбінські книги часів Стефана Баторія, дослідник назвав твір С. Старовольського «Sarmatiae bellatores» («Воїни Сарматії»), опублікований 1631 р. [3, s. 216; 4, s. 163; 5, s. 346; 6, стлб. 446, 587; 7, с. 69, прим. 210; 8, с. 24].

Сучасний український історик В. А. Брехуненко зазначає, що наприкінці 1578 р. у різних місцях бойових дій проти Московської держави налічувалося понад 1500 козаків. «Зокрема, під Оршею у розпорядженні Ф. Кмити перебувало 900 чоловік. Поміж них був на чолі 500 козаків Гаврило Біруля», син Семена Бірулі, який влітку 1567 р. був у складі одного з козацьких підрозділів, що розгромили московське військо біля озера Суші й успішно воювали в районі Вітебська, Ули, Кріси, Леплі й Кривина. Гаврило Біруля здійснив успішний похід пд. Смоленськ у 1580 р. Його козаки забезпечили королівському війську перемогу під замками Веліж та Усвяти й в авангарді підійшли до Великих Лук [9, с. 9–10, 12–14].

В описі подій 1580 р. хроніст назвав також Голубка. У підскарбінських книгах за цей рік сказано, що Д. Голубок командував сотнею кінних стрільців. С. Старовольський у названому творі вказував його в числі козацьких вождів [2, ks. I, s. 214; 3, s. 215; 4, с. 163].

Отже, хроніст А. Гваньїні особисто був знайомий з очільниками запорозьких козаків, які перебували у складі польсько-литовського війська, під час його служби на території Білорусі. Спільно з ними він брав участь у бойових діях проти московських військ. Очевидно від них, передусім Гаврила Бірулі Младського, А. Гваньїні міг почути розповіді про життя і побут козаків на Запорозжжі. Описуючи цю територію, автор посилався на людей, які «там гетьманами бували в тих краях і добре знають ті місця» [2, ks. III, s. 34]. Проте зображення останніх практично дослівно переписано з розділу «Про козаків» Хроніки І. Бельського [2, ks. III, s. 32–33; 8, 26–27; 10, с. 269].

Список літератури

1. Sarmatiae Evropeae descriptio, que regnum Poloniae, Litvaniam, Samogitiam, Russiam, Massoviam, Prussiam, Pomeraniam, Livoniam et Moschovie Tartarieque partem comlectitur. Alexandri Guagnini Veronensis, Equitis Aurati, peditumque. Qui supplementi loco, ea quae gesta sunt superiori anno, inter Serrenissium Regem Poloniae et Magnum Ducem Moschovia breviter adiecta sunt. Item Genealogia Regnum Polonorum. – Spire : Apud Bernardum Albinum, 1581. – Compendium chronicorum Polonie.
2. Krinika Sarmacyey Europskiej, w ktorey sie zamka krolestwo Polskieze wszytkiemi Państw, Xięstw, y Prowincjami swemi: tudzież też Wielkie Xięstwo Litew. Ruskie, Pruskie, Zmudzkie, Inflantskie, y część Tatarow. Przez Alexandra Gwagnina z Werony, Hrabie Palacu Laterańskiego, Rycerza pasowanego, y Rotmistrza Jego K.M. Perwey Roku 1578. Po Łacinie wydana. A teraz zaś z przyczynieniem tych Krolow, ktorych w Łacinie niemasz: Tutzież krolestw, Państw, Insuł, ziem, y Prowinczi ku tey Sarmacyey przyległych: iako Grecyey, ziem Słowieńskich, Wołoscy, Pannoniey, Bohiemiey, Germaniey, Daniey, Szweceyey, Gotyey, etc. Przez tegoż Autora z wielką pilnością Rozdziałami na X Ksiąg krociuchno zebrana, a z Łacińskiego na Polskie przelożona. Cum Gratia Priuilegio S.R.M. – W Krakowie : w Drukarniey Mikołaja Loba, Roku Pańskiego 1611. – Ks. I. – [7]+275 s.; ks. III. – [3]+40 s.
3. Źródła dziejowe. – Warszawa, 1881. – T. IX : Księgi podskarbińskie z czasów Stefana Batorego. 1576–1586: W dwóch częściach / Wydał Adolf Pawiński. – Cz. II. – 314 s.
4. Грушевський, М. Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – Київ; Львів, 1909. – Т. VII : Козацькі часи до р. 1625. – 624 с.
5. Продолжение Александрo-Невской летописи // Полное собрание российских летописей. – М : Наука, 1969. – Т. 29 : Летописец начала царства царя и великого князя Ивана Васильевича. Александрo-Невская летопись. Лебедевская летопись. – С. 315–355.
6. Лета Божого народження 1567 року. Попис войска земского Великого князства Литовского... // Русская историческая библиотека, издаваемая Императорскою Археографическою Коммиссиею. – Пг., 1915. – Т. 33 : Литовская метрика. Отдел первый. Часть третья: Книги Публичных Дел. Переписи войска литовского. – Стлб. 431–1378.
7. Карамзин, Н. М. История государства Российского / Н. М. Карамзин. – СПб., 1821. – Т. IX. Примечания. – 292 с.
8. Яворницький, Д. І. Історія запорізьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький ; з рос. перекл. Іван Сварник. – Львів : Світ. – Т. 2. – 392 с.
9. Брехуненко, В. Війни українських козаків з Росією до часів Богдана Хмельницького / Віктор Брехуненко. – Київ, 2007. – 64 с.
10. Стороженко, А. В. Стефан Баторий и днепровские козаки : Исследования, памятники, документы и заметки / А. В. Стороженко. – Київ, 1994. – 328 с.

О. О. Dyachok

THE CHRONICLER A. GUAGNINI ABOUT THE ZAPOROZHIAN TROOPS ON THE BELORUSSIAN LANDS IN 1560-IES

Deals with the analysis of the chronicler Alessandro Guagnini's messages about participation of Zaporozhian Cossacks in the operations of the Polish-Lithuanian troops on the territory of contemporary Belarus in the time of the Livonian War in a comparison to other historical sources.

Дячок Олег Олександрович, доцент кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів, кандидат історичних наук, доцент, Дніпропетровськ, Україна; e-mail: oleg_dyachok@ua.fm.